

ВОВЕД

Надарените и талентираните лица биле и остануваат предизвици за човечката природа и општество. Бројни прашања се поставени, иако и многу објаснувања се обидуваат да го разјаснат овој феномен со децении во научната област. И покрај зголемувањето на знаењето преку наодите од истражувањата и подолготрајниот ангажман во препознавањето на феноменот, исто така, и во социјалните области од интерес (психологија, образование, бизнис итн.), останува сосема необјаснето или само делумно објаснето и прифатено од институциите активни на теренот. Надарените и талентираните лица се исто така прилично хетерогена група според нивните карактеристики. Така, различните перспективи и концептуализации доведоа до борба помеѓу еднодимензионалните и мултидимензионалните фактори, развојните и есенцијалистички дефиниции, општите и единствени / специфични способности, конзервативните и либералните дефиниции или гледиштата како потенцијал и како перформанса. Ние, исто така, го следиме најновиот тренд во светот на надареноста и поволно ја опишавме поекстензивната надареност како процес на развој.

Според Фриман (Freeman, 2001), во истражувачката литература имало невообичаено висок консензус за значењето на семејството за самите надарени поединци: за сите високи постигнувања, најважното влијание во нивниот живот речиси секогаш била исклучителна поддршка и охрабрување од нивните родители. Но, во овој труд можеме да кажеме и дека не постојат лесни и готови одговори бидејќи стилот на воспитување дете, според некои студии, зависи и од културата на една земја. За дете со талент, влијанието на семејството може да биде одлучувачки фактор за тоа дали способноста е развиена на високо ниво или не. Исто така, се покажало дека високото академско постигнување е поврзано со хармонични семејни односи, кохезивни и семејства насочени кон децата и

родителите кои ги социјализираат своите деца да се приспособат на општествените правила и очекувања и да ги поттикнат да продолжат со традиционалните образовни и кариерни патишта.

Постојат прилично бројни и различни аспекти на семејството што се гледаат и проучуваат како важни за надарен развој: социоекономското потекло, употреба на семејните ресурси, образовниот стил и семејната клима, возраста на родителите при раѓање на соодветното дете, занимање на родителите, приходи и социјалниот статус, редослед на раѓање, родот и семејната големина, пречки кај детето (физички или при учење), семејните вредности, родителите и начинот на воспитување, семејната кохезија и адаптивбилноста. Често овие елементи, карактеристики или фактори, се слични и не се добро дефинирани меѓу себе, а кај различните автори се формулирани и анализирани во зависност од нивните теоретски перспективи.

Иако истражувањата ни даваат некои индикации за природата на оптималните семејни поддржувања за развој на талентот, постојат многу поединци кои постигнуваат високи нивоа без нив или дури и покрај негативните семејни средини. Ова сугерира дека постојат многу различни патишта кои водат до успех на возрасните и креативна продуктивност (Olszewski-Kubilius, 2018). Исто така, и Симонтон (Simonton, 1998), во своите истражувања на поединци кои достигнуваат светска класа, покажал дека не постои идеално семејство за продуцирање на надареност.

Денес знаеме многу за семејните особини на надарените деца, но истражувањето не ни дозволува да заклучиме дека специфичните семејни карактеристики играат каузална улога во развојот на надареноста (Winner, 2000).

Врз основа на проучената литература, постојат бројни фактори кои го попречуваат заклучокот со кој сите ќе се согласат. Признаен е фактот дека надарените поединци се разликуваат од своите ненадарени врсници во однос на нивните когнитивни, физички, социјални и емоционални карактеристики (Long, 2000). Талентирани поединци имаат комплексна позадина на многу атрибути и

фактори кои придонесуваат за развојот на нивните таленти. Когнитивните способности, персонално-психолошките атрибути и амбиентално-социјалните фактори се групите кои се користат за да се објаснат сложени концепти кои дејствуваат заедно за да се утврди нивото на потенцијален талент за поединецот (Hong и Milgram, 2008). Истражените други фактори (мотивација, интелигенција и сл.) имаат свои проблеми што можат да се истакнат во овој труд. Врз основа на прегледот на литературата, мотивацијата е високо истражувана тема, но дефинирањето на мотивацијата е комплицирано. Тешкотиите во дефинирањето мотивација како конструкт несомнено имаат влијание врз студиите поврзани со талентот и надареноста. Повеќето научници се согласуваат дека постојат повисоки нивоа на мотивација за надарените лица и дека тоа е една од главните причини за слаб академски успех или сметаат дека е значаен индикатор за успех. За темата на академско постигнување во стручната литература, постојат различни теоретски ставови и различни методи на оценување. Стручната литература ни кажува дека академските постигнувања зависат од многу различни фактори, од интелигенцијата, мотивацијата, личноста и така натаму.

Постои потреба од повеќе истражувања кои ги земаат предвид бројните фактори на семејството и комплексната природа на врските помеѓу индивидуалните, семејните и другите општествени фактори. Ова е особено точно за Косово, каде што немаме студии или образовен пристап или некоја друга област поврзана со надарени и талентирани деца.

Релизирањето на оваа истражување, во контекстот спомнат погоре, во средина како што е Косово, со многу специфични карактеристики како земја со ниски приходи (неразвиена), една нова земја, со големи традиционални семејства и образовен систем во развој – му дава на дисертацијата посебна научна и општествена вредност и значење.